

Доброскок А.Ю., здобувач кафедри кримінології та кримінально виконавчого права, начальник курсу ННПФПСКМ Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Кальченко Т.Л., професор кафедри кримінології та кримінально виконавчого права Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ВАНДАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

На початку ХХІ століття на території України значно посилюється вплив негативних соціальних явищ. Стрімко почала зростати кількість проявів вандалізму, що зумовлено агресивністю й негативізмом пов'язаним з руйнуванням матеріальних та духовних цінностей у суспільстві. Прояви вандалізму набувають особливо небезпечного для соціуму

значення. Різносторонні події, які на даний момент проходять в Україні, значно сприяють поширенню вандалізму.

Беручи до уваги те, що дана тема не є досить популярною серед дослідників, виникають підстави вважати, що в Україні немає суттєвих проблем пов'язаних з вандалізмом. На жаль, це не так, проблема з кожним днем загострюється. Про це свідчить численна хвиля руйнувань та пошкоджень культурно історичних цінностей, державного майна. Збитки від вандалістичних діянь становлять мільярди доларів, але головним збитком є втрата історії та культурних цінностей нашої держави.

Дії вандалів набувають особливого соціального значення. Акти вандалізму, які полягають в оскверненні культових будинків, релігійних святинь, могил та інших місць поховань, призводять до загострення міжнаціональних і міжрелігійних конфліктів, антисемітизму та інших форм ксенофобії в країні. “Чорні археологи” спричинюють невідворотну шкоду історичній спадщині України, знищуючи кургани та курганні могильники, військові захоронення, розкопуючи поселення та городища у пошуках стародавніх цінностей, які ними незаконно привласнюються. Акти вандалізму набувають широкого розголосу в пресі, на телебаченні, інших засобах масової інформації.

До кримінально-правових проявів вандалізму належать діяння, які передбачені різними розділами Особливої частини Кримінального кодексу (КК) України, зокрема, пошкодження релігійних споруд чи культових будинків, умисне знищення або пошкодження майна, масові заворушення, хуліганство, знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці, наруга над могилою, наруга над державними символами та ін.

Дослідженням вандалізму в ході розслідування хуліганства на монографічному рівні займалися В.І. Захаревський, А.О. Крикунов, О.О. Кузнєцов В.В., поряд з цим,

А.М. Бандурка й А.Ф. Зелінський, висвітлювали дану проблематику в монографії «Вандалізм», але без всебічного розгляду багатьох важливих аспектів. Також, є низка вчених, які більш глибоко досліджували окремі питання вандалізму, але ніяк не досліджували, вандалізм як цілу сукупність у всіх його проявах.

У результаті деформації суспільної моралі розповсюджується види поведінки, що порушують громадський спокій та завдають правам і законним інтересам громадян, суспільству та державі. До подібних проявів антигромадської поведінки належить вандалізм, який переважно вчиняється громадських місцях і виявляється в умисному знищенні або пошкодженні майна (підпал будинків, автомобілів, побиті вітрини), релігійних споруд чи культових будинків, в оскверненні або знищенні релігійних святинь, надрузі над державними символами. В основі вандалізму лежить комплекс факторів: психологічних, соціально-психологічних, соціально-економічних, культурних, педагогічних. Він може бути пов'язаний з порушеннями в сферах: емоційної (невиправдані емоції - злість, ненависть, гнів), мотиваційної (мотиви наслідування, протесту), вольовий (нестійкість характеру або прагнення до помилкового самоствердження), моральної (деформація характеру, аномальні відхилення психіки). Організаторами даного виду злочинів найчастіше є молоді люди у віці від 23 до 27 років, виконавцями - підлітки від 11 до 18 років, «інформаторами» - діти від 8 до 10 років.

На сьогодні держава витрачає великі кошти на ліквідацію наслідків вандалізму: відновлення пам'ятників культури, скління вікон у різних видах транспортних засобів та середніх навчальних закладах, заміну поштових скриньок і ліфтів, шкільного інвентарю і т.п. Але для того, щоб по-справжньому боротися з цим негативним явищем, необхідно почати з профілактичної роботи. Тому нами була зроблена спроба на основі вивчення різновидів вандалізму проаналізувати його причини, мотивацію правопорушників та їх особистісно-психологічні особливості.

Вандалізм поділяється за віком учасників злочину, по їх приналежності до тієї чи іншої категорії населення, за кількістю дійових осіб, по кінцевій меті і, нарешті, за змістом. Основними проявами вандалізму є руйнування матеріальних цінностей і погроми в процесі проведення мітингів, демонстрацій екстремістськими угрупованнями, що наймають для цієї мети підлітків; економічний супроводжується псуванням обладнання, готової продукції, підпалом складів; екологічний - пошкодженням.

Дослідження показали, що вандали з середовища молоді багато часу витрачають на «тусовки» в дворових компаніях (40%), на перегляд телепередач (35%), захоплюючись при цьому трилерами, другосортними фільмами, які пропагують насильство; воліють агресивні комп'ютерні ігри (25% вільного часу). Все це сильно впливає на свідомість молоді і штовхає її на різного роду експерименти злочинного характеру.

Ще одна проблема полягає в пристрасності частини молоді з середовища вандалів до алкоголізму та наркоманії. Ці шкідливі звички самі по собі часто стають причиною негативних дій, а відсутність грошей для покупки спиртного або наркотиків може призвести до потреби здійснювати інші злочини, вже з метою збагачення. Вживання наркотиків і алкоголю призводить до нервових зривів, у осіб схильних до вандалізму починають формуватися риси нестійкості, які в несприятливому середовищі різко посилюються. Вандали, як правило, не займаються трудовою діяльністю. Вони практично ще нічого не зробили своїми руками, тому не цінують людську працю, можуть безжально ламати і трощити все навколо себе.

Досить поширеним мотивом вандалізму є помста. Вона спонукає до руйнування як "відповіді суспільству" на тиск певних інтересів, прояв несправедливості з боку дорослих. До вандалізму на ґрунті помсти може призвести деструктивна критика, яка є причиною психічного напруження і почуття гніву.

Отже, можна зробити висновок, що вандалізм становить самостійну кримінологічну групу злочинів. Як і інші агресивні

прояви, вандалізм - особливий різновид деструктивної поведінки. Вандалізм - це соціальне відхилення, яке не можна обмежити лише типом деликвентності, або особистісної проблемою. Це прояв того, що в суспільстві відсутні чіткі норми і правила поведінки.